

IVICA RAGUŽ

Teološko razmišljanje o mestu

Ni puščave, kjer je vera.

*Sahara je bolj življenjska kot metropola, vsako prepolno mesto postane prazno, če so osnovni poli izgubili svojo magnetno moč.
(Antoine de Saint-Exupéry, Pismo talcu)*

V svetopisemskem pomenu ima mesto že od nekdanj dvojni pomen. Spomniti se moramo, da velja Kajn za graditelja mest (1 Mz 4,17), v mestih Sodome in Gomore pa se je dogajalo toliko hudega, da je Bog potopil ves svet (1 Mz 18,16-18). V mestu so gradil tudi babilonski stolp, simbol človekove želje po moči in dokaz, da Boga ni (1 Mz 11,1-10). V novi zavezi mesto Babilon ni brez razloga postalo simbol zla in vsega, kar je nasprotno krščanski veri. Toda po drugi strani je v Svetem pismu prav mesto, ne pa vas, podoba uresničene skupnosti z Bogom. Mišljeno je seveda mesto Jeruzalem, nato nebeški Jeruzalem: »Videl sem sveto mesto, novi Jeruzalem, ko je prihajal z neba od Boga, pripravljen kakor nevesta, ki se je ozaljšala za svojega ženina« (Raz 21,2). Tako podoba mesta razlaga popoln in nov odnos Boga in človeka ter tudi človeka in človeka. Mesto postane ideal človečnosti. V tem kratkem razmišljanju o današnjem mestu želimo opozoriti na dvojnost doživljanja mesta s krščanskega vidika.

Mesto kot ideal

Resničnost mesta lahko razumemo, če ga primerjamo z drugo resničnostjo, z vasjo.¹ Našteli bomo nekaj osnovnih razlik med vasjo in mestom, kar bo osvetlilo posebnost mesta. Vas pomeni doživljanje zemlje, navezanost nanjo in nato odvisnost od nje. Vaščan, kmet, je človek zemlje, z njo živi, se je dotika. Mesto pa je odmik od zemlje in od zemeljskega. V mestu človek živi z betonom, z opeko in s stavbami; z zemljo pa je redko v stiku. Meščana določa neodvisnost od zemlje in ta neodvisnost postane glavna vsebina mesta in mestnega mišljenja. Meščan sebe razume kot samostojno osebo, neodvisno od drugih.

Neodvisnost kot prvi vidik mesta razodeva veliko prednost pred vasjo. Meščanu omogoča ustvarjalnost. Na vasi je človek večinoma vezan in odvisen: vezan je na preteklost, na družino in rodbino, na medsebojne odnose. Vsak *ve vse* o drugem; to vedenje je kot okvir, iz katerega se ne more rešiti, omejuje ga v razvijanju lastne ustvarjalnosti. Prav to pa ponuja mesto: tukaj ničesar ne vedo o posamezniku; človeka nihče ne ovira pri rasti njegove osebne sposobnosti, individualnosti; človek poskuša iskati nekaj novega, nenavadnega. Stalno lahko išče nove možnosti človečnosti, preprosto rečeno: brez težav postaja drugačen. V tem pomenu je mesto neke vrste laboratorij človečnosti, s tem tudi kulture, če kulturo razumemo kot kult, gojenje duhovnega v najbolj različnih vidikih zemeljskega.

Ne smemo se čuditi, da se je krščanstvo prav zaradi tega razloga prvenstveno razširilo najprej v mestih in je postalo mestna religija, religija mesta. Prav krščanstvo predstavlja korenito novost v pojmovanju Boga in človeka. V sebi nosi temeljit odmik od zemeljskosti, v smislu tega, kar zemlja – človek more misliti o Bogu in o človeku. V Jezusu Kristusu je Bog res postal zemlja, človek; toda ta vstop v zemeljsko, v človeško je prišel nepričakovano in nepojmljivo, kar je prav v skladu z mestom in mestno miselnostjo. Dogaja se namreč odmik od pričakovano zemeljskega. Božje razodetje v Jezusu Kristusu je to mestno, ta novi laboratorij človečnosti, v katerem se

človek more otresti starega človeka in si obleči novega, povedano s Pavlovimi besedami (Ef 4,24; Kol 3,9-10).

Druga posebnost mesta in mestne miselnosti je odmik od drugega, občutek za posebnost drugega. Drugače povedano: v mestu vlada kultura oddaljenosti in spoštovanja. Na vasi prevladuje zavest tako močne medsebojne povezanosti, da ima vsak pravico biti blizu drugemu in se ukvarjati z njim. Zato vas ne prenaša odmika in spoštovanja, ker bi tako bila ogrožena lastna skupnost. V mestu bivajo ljudje različnega porekla, tudi različne narodnosti, vere in rase, zato se posameznik uči oddaljenosti in spoštovanja posebnosti svojega bližnjega. Lahko rečemo, da človek uživa v tem, da je tujec bližnjemu, uživa v svoji brezimnosti, veseli se ravnodušnosti do sebe in do bližnjega. Ta občutek tujosti in ravnodušnosti omogoča meščanu, da prenaša drugačnost drugega in da je strpen. Mesto je poseben prostor tolerance, je prostor potrpljenja in prenašanja drugačnosti, zato je tudi prostor vljudnosti, ljubeznivosti in uglajenosti.

Po vsem tem je razvidno, zakaj se je krščanstvo pojavilo kot vera mesta, kristjani pa kot verniki meščani. Lahko rečemo, da je krščanstvo prineslo v polnem pomenu besede religijo v mesto, s tem pa samo religijo pomeščanilo. Ko pogledamo delovanje Jezusa Kristusa in prve krščanske skupnosti, nas preseneča, s kakšno nevsiljivostjo, s kakšno vljudnostjo, ljubeznivostjo in enostavnostjo, skoraj vsakdanjostjo in brez grenkobe so poskušali za vsako ceno pridobivati druge za vero. Tudi sam Bog se v Jezusu Kristusu pojavlja kot tujec in prenaša, da je tujec in kot tak pristopa k vsakemu človeku s spoštovanjem, obzirnostjo in razumevanjem. V tem pomenu je krščanstvo meščanska religija, religija odmaknjenosti in spoštovanja.

Mesto kot Babilon

Mesto pa ima tudi drugo stran, nas opozarja Sveto pismo. Tako prijazni vidik odmika in neodvisnosti od narave prehaja v drugo skrajnost prav v mestu. Odmik od zemeljskosti prehaja v smer

nenaravnega, izumetničenega in sprevrženega načina življenja v mestu. Človek v mestu s svojo pretirano refleksivnostjo neredko ogroža, zastruplja in uničuje vse, naravo in svojo telesnost. Pretirana refleksivnost je poskus, da bi vse, zemljo in telo, podredili človekovi refleksivnosti. Človek s tem postane neobčutljiv, zaprt za vse resničnosti, kar poudarja nemški sociolog Hartmut Rosa.² Zato se mestna miselnost razodeva v svoji skrajnosti kot nenaravna, zapletena, nesproščena. Manjka sproščenosti, svobodnega delovanja brez obremenjenosti z refleksijo, ker je treba vse domisliti in preveriti z refleksijo. Zato v mestnem ozračju, na videz svobodnem, vlada krčevitost nenaravnega, mešanega in izumetničenega, teža pretirane refleksije in modrovanja.

Ta hibridnost se posebej izraža v dejstvu, ki ga sociolog Gernot Boehme imenuje estetska ekonomija.³ V mestih so dane osnovne za preživetje, to pa hkrati rojeva poželenja, ki se nanašajo na človekove potrebe po čim večjih življenjskih ugodnostih. Logika poželenja je nenasitnost, žeja po njih je nepotešljiva. V tem pomenu je današnja ekonomija estetska. Ustvarja izdelke, ki nimajo več vloge potešitve osnovnih življenjskih potreb ali porabe, temveč vlogo »uprizarjanja«, prikazovanja moči, položaja v družbi, določene življenjske kakovosti. Boehme poudarja, da človek, tukaj recimo meščan, postane ujetnik teh poželenj. Estetska ekonomija ga sili v stalno nezadovoljstvo, v nenehno porabo in potrošnjo. Današnji kapitalizem ni več kapitalizem varčevanja in askeze, resnosti, temveč kapitalizem zapravljanja, potrošnje in lahkoživosti. Hibridnost meščanske miselnosti se odraža v visokih stavbah, nebotičnikih, ki so v svoji velikosti, nepreglednosti in čezmernosti simbol nehumanosti mest, njihove nenaravnosti in ošabnega modernega mestnega človeka.

Krščanstvo želi pomagati mestnemu človeku, da bi našel v veri odmik od refleksivnosti, intelektualiziranja, seveda če je vera predanost Bogu onkraj sebičnih teženj. Pomaga mu molitev, zakramenti (evharistija kot ozdravljanje od nenaravnosti in hibridnosti). Bog je v Jezusu Kristusu postal zemlja, telo; krščanstvo vabi meščana, naj odkrije zemljo, telo, s tem pa tudi preprostost in sproščenost.

Krščanstvo se mora upreti estetski ekonomiji pohlepa, ki ustvarja nezadovoljstvo in logiko potrošnje, z logiko polnosti, obvladovanja sebe in kritičnega odmika od različnih »poželenj« današnjega časa. Učiti ga mora preprostega načina življenja in zadovoljstva ter polnosti, ki izhaja iz izkustva vere v Boga, izkustva bogate Božje milosti.

Isto velja za neodvisnost, ker se v mestu samostojnost zlahka spremeni v individualizem. Človek ne potrebuje več bližnjega, ne želi se mu prilagoditi, obrača se k logiki samozadostnosti, ki razume vsak poskus podrejenosti drugemu kot ogrožanje svoje osebne svobode in neodvisnosti. Zato mestni človek največkrat ni sposoben oblikovati skupnosti, težko vstopa v odnos, z veliko težavo udejanja ljubezen, ki zahteva predanost in morda čisto določen okvir življenja, kakršen je na primer zakonsko življenje. Zato se v mestih zakonci z lahkoto razidejo in spet oblikujejo nove vezi in nove odnose. Vloga krščanstva je prav v tem, da mestnemu človeku priključijo v zavest in tudi stvarno pokaže z zgledi krščanskega življenja, da obstaja odvisnost, ki osvobaja, in to je odvisnost od ljubezni. Človekova sreča ni v tem, da je vsak čim bolj svoboden in neodvisen od drugega, marveč čim bolj svoboden in neodvisen z drugim. V mestnih brezpotjih samote mora krščanstvo ponujati okrilje sprejetosti, skupnosti, osvobajajoče odvisnosti.

Tudi odmik, spoštovanje, mestna osvobajajoča ravnodušnost lahko preraste v skrajno sebičnost in popolno ravnodušnost do drugega. Odnosi do drugih večkrat prav zaradi svoje vljudnosti, ljubeznivosti in odmaknjenosti pričajo o veliki hladnosti med ljudmi. Včasih imam vtis, da je več človečnosti v pivnicah, kjer ljudje drug drugemu s steklenico razbijajo glave, kakor pa v ljubeznivi in plemeniti uglajenosti v uradih in na dvorcih. Dogaja se, da se z večjo ljubeznivostjo in spoštovanjem povečuje tudi hladna ravnodušnost in nezanimanje. Meščan je včasih podoben Kajnu, utemeljitelju mest, ki pomenljivo pravi Bogu: »Sem mar jaz varuh svojega brata?« (1 Mz, 4,9). V mestu vsak skrbi le zase, vsak živi v svojem malem svetu, družijo se vedno z istimi ljudmi, živi z drugim brez drugega, niti ne pozna in se ne zanima za soseda v isti hiši. Zlahka postane anonimnež, tujec, pekel za samega sebe. To se posebej pokaže tedaj,

ko doživi polom, morda neuspeh na delovnem mestu, v poklicu ali v medčloveških odnosih. Tedaj mestni človek doživlja vso muko in težo brezimnosti in odtujenosti. V tej povezanosti bi moralo krščanstvo v mestih odpirati človeka za bližino, neposrednost in skrb za drugega. Prinašati človeku zavest, da je človek, tudi če je stalni tujec na tem svetu (Heb 11,13), sodržavljan nebeškega mesta (Ef 2,19), da sme v Cerkvi že zdaj občutiti Božjo bližino in skrb zanj, da sme zdaj on sam skrbeti za drugega z ustvarjanjem bližine v mestnih okoljih.⁴

Cerkev v današnjih mestih

Na koncu ostane vprašanje, koliko je današnje krščanstvo oziroma katoliška Cerkev na Hrvaškem sama dovolj urbana, to je občutljiva za posebno mestno ozračje, v katerem živi večina vernikov. Zlahka dobimo vtis, da Cerkev danes, za razliko od njenih začetkov, v marsičem ni pripravljena na oznanjevanje evangelija v mestnih središčih, to velja posebej za dušne pastirje. Zdi se, da med duhovniki še vedno prevladuje podeželska miselnost, zato preprosto ne poznajo problematike mestnega življenja in se težko znajdejo v njem. Včasih jim manjka občutljivosti za posebnosti mesta, ki smo jih omenili: to so neodvisnost, individualnost, odmaknjenost, brezimnost, pozitivna ravnodušnost kot izraz spoštovanja.

Pastorala v mestu mora računati s temi posebnostmi mestne miselnosti.⁵ K osebam mora pristopati z upoštevanjem njihove svobode in individualnosti. Dušni pastirji morajo biti pozorni tudi do tistih vernikov, ki razmišljajo drugače. Verniki v mestih radi iščejo svojo posebno pot in rast vere, zato mora duhovnik vsakega vernika na tej poti voditi v skupnost Cerkve. To mora delati poln spoštovanja, brez nevsiljivosti; računati mora na dolgotrajno in mučno rast v veri. Prav tako sta v mestih bolj navzoča racionalnost in intelektualnost, od duhovnika se pričakuje večji »intellectus fidei«, razumska preiščilenost tega, kar veruje. Končno mora biti

dušni pastir zelo občutljiv za raziskovalno razsežnost vere, ki je posebej navzoča v mestnih okoljih.

Žal se dogaja prav nasprotno. Dušni pastirji s podeželsko, ruralno miselnostjo imajo večkrat prav malo razumevanja za to raziskovalno razsežnost svojih mestnih okolij. K vsem vernikom pristopajo enako, takoj pričakujejo popolno potrditev vsebine vere, težko prenašajo vprašanja in neujemanje z vsebino oznanjene vere. Niso navajeni osebno spremljati vsakega vernika; splošnost prevladuje nad posameznostjo. Morda niso niti intelektualno usposobljeni za soočanje z vprašanji meščanov o veri in njenih vsebinah, kar je opazno v slabo pripravljenih pridigah in tudi v katehezi, kjer je potrebno sistematično in razumsko predstavljanje vere. V mestih morajo biti pastoralni delavci dobro teološko izobraženi.

Upamo, da bo Cerkev mogla v mestih oblikovati nekaj tistega eshatološkega, nebeškega Jeruzalema, ki je »svoboden in je naša mati« (Gal 4,26), da bi današnja mesta postala prostor svobode in materinske varnosti.

Opombe

¹ O današnji problematiki mest glej: W. Siebel, *Die Kultur der Stadt*, Berlin, 2015.

² H. Rosa, *Resonanz: eine Soziologie der Weltbeziehung*, Berlin, 2016. O knjigi glej: I. Raguz, *Rezonantnost i bol u leđima*, v: *Svetlo riječi* 5 (2016.), 82

³ H. Bohme, *Ästhetischer Kapitalismus*, Berlin, 2016

⁴ Kolikor je danes teritorialno razumevanje župnije vprašljivo, dobiva svoj pomen prav za mesto. Teritorialne župnije, posebej v mestih, so danes potrebne bolj kot kadar koli. Imajo vlogo oblikovanja na nekem prostoru, seveda v nekem predelu, v mestnih četrtih, so neke vrste celice, mreže bližine, skrbi, topline in skupnosti.

⁵ O konkretnih smernicah za pastoralno mesta glej: S. Nimac, *Pastoral grada*, Lepuri, 2008. in J. Moltmann, *Hoffen und Denken*, Neukirchen-Vlyn, 2016, 51–64.